

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

ПОВРЕМЕНИ СПИС

ЗА СЛОВЕНСКУ ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

УРЕЂУЈЕ

А. БЕЛИЋ

уз

СТАЛНУ САРАДЊУ

Г. г. А. МЕЈЕ-А, проф. Collège de France, А. СТОЈИЋЕВИЋА, проф. Унив. у Љубљани, К. ЊИЧА, проф. Унив. у Кракову, Љ. СТОЈАНОВИЋА, акад. у Београду, М. РЕШЕТАРА, проф. Унив. у Загребу, О. ХУЈЕРА, проф. Унив. у Прагу, Р. НАХТИГАЛА, проф. Унив. у Љубљани, СТ. ИВШИЋА, проф. Унив. у Загребу, СТ. М. КУЉБАКИНА, проф. Унив. у Скопљу, ФР. ИЛЕШИЋА, проф. Унив. у Загребу, ФР. РАМОВША, проф. Унив. у Љубљани, и Х. БАРИЋА, проф. Унив. у Београду.

КЊИГА II.

БЕОГРАД. 1921.

ништа о пореклу мајке Савине; нема речи о сазивању синода за постављање српског архиепископа. При чуду с ледом у Угарској крај је рађен по Теодосију, 157—8, а нова је нарочито ова реченица, које нема у штампаном тексту: (мађарски краљ) „к' добродѣтелѣ бгѡугодно сто пожитъ н стын Стефа хонгарскій кра, њже тѣло ѡ загребу н ннѣ почнаѣ.“ Наш рип., за разлику од штампаног, тачно вели да је краљ Радослав крунисан у Жичи, а као разлог његова отступа наводи побуну властеле ради жене (Теод., 177). Датум смрти Савине ставља на 14. јануара „нѣан ѡскнтаѡциѣ“. О купању његова мртва тела нема спомена. Занимљиво је, да не спомиње спаљивања његових моштију.

За народну традицију о Сави вредно је забележити ово место с листа 12^в. Сава је у Студеници чинио многа чудеса, и то не само он, него и други по његовој молитви. „Аще ви кто рекъ Савн: нате мѣлко покъашаѣ нѣн срн, дѣѣ мѣско то кнело бнѣѣ нѣн ѡснртса“. Ср. сличне народне приповетке у Босанској Вили 1897., 295, 311, 343.

В. Ћоровић.

7. Поваљски натпис са Брача.

У Starohrvatskoj Prosvjeti I, 1895., 103—8, саопштио је Ф. Радић „Staro-hrvatski ćirilicom pisani nadpis iz Povalja na otoku Braču“, са доста опширним коментаром. По њему га је унео у своју збирку Hrvatskih Spomenika, 1898., бр. 2, Ђ. Шурмин.

Тај натпис има своју малу историју. Кад је задњи опат манастира Св. Ивана у Повљима Марко Лукиновић († 1809.) проширивао цркву, онда је камен са овим натписом, који је дотле стајао узидан над вратима цркве, пренесен био у саму цркву и незналачки употребљен за седало. Одатле је, незнамо како, доспео у кућу Фрањке Врсаловића у Повљима, где је био узидан као праг. Ту је остао до 1894., а онда је истом пренесен у сплитски музеј. Његов одличан фотографски снимак добио сам отуд добротом директора музеја и нашег цеђењег археолога дон Фрање Булића. Ради места, на коме је дуго био, натпис је знатно истрт тако, да се извесне партије не дају никако читати, а неке врло тешко. Већ од XVIII. века датирају настојања, да се он правилно прочита и Ф. Рачки саопштио је те покушаје у Starinama XIII, 1881., 201—3.

Радић је добро приметио, да је натпис кругом у средини раздѣљен на две поле, које не дају изравне редове читања. Друга је пола знатно боље очувана од прве, у којој има и отучених слова. Радићево читање у главном је добро. Налазим једино, да је име у првом реду

десне половице сувише слободно читао као [Нла]рнон. За толико слова колико он узима да ја испало [немъ нла], нема тамо места, а у другом реду почетно слово није з него чисто њ. Слово пред о јасно је *д*; пред њим је *р*, а између *р* и *д* слово се, истина, слабо разазнаје, али бих ја ипак смео ту претпоставити *а* и име онда читати Радонѡ. И стари преписивачи читали су у првом реду три задња слова лон + ѡ, Starine XIII, 202, а не рнон као Радић. Реч [моу]стръ обична је у нашим споменицима XII и XIII века (ср. Гласник Зем. Музеја XXIII, 1911., 551) и тако је треба читати и у овом натпису, а не *молстра*; тим пре што задње слово није *а*, пошто се оно јавља у читавом натпису у другом облику, него је то окрњено з.

Наше читање гласи овако:

ѡЗ[ѡ] [МОН]СТРЪ ІМЕН[ЕМЪ] РАДОН	ЦРКЪ СТАГО НОАНА . КНЕ
ѡ [СЪ]ЗДАХЪ СЪѡ БРАТА [БО]	ЗЪ БРЕЧКО ВЪЛОЖН СЕ БЪИТ
ГА РАДІ І ДА БѡД[ѡ] . . [ЧЕС]ТЪНИК	[ЧЕ]СТЪНИКЪ ЕН . І ДА ЗЕМЛЕ ѡ Н
І ЦРКЕ	Н [К]ОНЪЦѡ.

Натпис се подудара са даровном повељом, која је 1185. дана манастиру и била после унесена у манастирски спис 1250. године (Издао је Ф. Рачки, Starine XIII, 205—210). У њој се казује, да је Радко калуђер манастира „прѡви стаго Иоана“ дошао пред кнеза Бречка, господара хварског и брачког, и од њега и од његове властеле на народном збору у Болу тражио, да врати манастиру његове раније земље: снѡ змле, ежѡ бѡ (дръ)житѡ по конѡцѡ, кнежѡ и жѡпанѡ, есѡ бѡлы прѡѡ стаго Ноана цркѡ. Кнез је то тражење испунио без оклевања. Смичиклас је у *Diplomatički Zbornik*, II, 190, унео додњији латински превод тог документа, али је оригинал из 1250. испустио.

Натпис није датиран, али је врло вероватно, с обзиром на ствар на коју се односи, да није много млађи од саме даровне повеље. Припадао би, према том, XII веку и био би нешто млађи од Грдова, а од прилике савремен Кулинову.

Његови језични облици имају много елемената старине. Сви наши најстарији споменици из Босне и Херцеговине, Грдов и Кулинов натпис и Гршковићеви фрагменти, имају само глас з, као и овај поваљски

натпис. (Ср. Љ. Стојановић, Јужнословенски Филолог I, 1913., 105). Као Грдов натпис (и Хиландарски Типик) он пише и и г без начелних разлика: именемъ, раал, і, честъникъ,— Ноана, вѣложн, вѣтн. Исто као Грдов натпис има и глас зѣ. Мимо Кулинов и Грдов натпис има писање њ; али тај се знак јавља у потписима Кулинова натписа и у његовој повељи из 1189. године. Као код босанских споменика њ служи за а (ѣзъ, Раалонѣ, сѣв врата).

Реч ѣзъ, коју Радић непотребно дели ѣ з (шта би то з . . . имало да значи, кад у другом реду долази [сѣ]здахъ?), има се читати заједно. Облик је врло добро познат у нашим старим споменицима. Са ѣзъ се потписује кнез Мирослав 1186. год.; азъ долази у Мирославоу Еванђелију; у потписима Кулинова натписа; у једној повељи бана Нинослава (F. Miklosich, Monumenta Serbica, 24) и у многих других писара. Честъникъ нигде није јасно исписано са е и ја сам из опрезности хтео ту ставити полуглас. У Кулиновој повељи петроградски текст има честъниковъ, а оба бечка новије честъниковъ. У поваљској листини долази, међутим, стално чесникъ, честъ, чак и четвртъ чѣстъ, и то ме, нарочито ова јасна задња упута, одлучило за е. Поред новијег црквѣ има и старо црквѣ. Група ѣз у вѣложи остала је још непромењена.

Употребу и утицај ћирилице у овој области добро је приказао сам Рачки, сп. д., 199. Ту је и кратак преглед хисторије спомињаног манастира, који је много ранији од 1185. год. У другој половини XIV века био је од калуђера напуштен, па је у другом—трећем деценију XV столећа претворен у *beneficium simplex*.

У облику слова има много подударња са старим босанско-херцеговачким споменицима. Њ са општрим трокутним доњим делом и са попречном пртом с обореним крацима подудара се с истим таквим обликом ѣ у натпису из Милавића; ср. Wissenschaftliche Mittheilungen III, 1895., сл. 51. С је округло и лепше него у Грдову натпису, а т је слично његовом, ср. Гласник Зем. Музеја, XXIII, 486. Ђ је сасвим хошкасто као у Кулинову натпису и има облик потпуно исти; ср. Wiss. Mitth. VII, 1900, 216. М у оба случаја (именемъ, земле) има други део већи од првог; слично у Сњижежници, на стећку, Гласник Зем. Муз. VII, 1895., 344 и у натпису из доба краља Владислава, Wiss. Mitth. III, сл. 50. Ђ је округло, али уже од оног у Кулинову натпису и ближе Грдову. Д има трокут са дугим обореним крацима. У речи *радѣ* има потпуно исти облик као Кулинов у Подгорѣ. Облик а је леп, са полукругом у средини на потпуно правој линији; ср. натпис у Кованима, Гласник З. М. VII, 355; у Његановићу, *ibid.*, 567; у Кртињама, *ibid.*, 569; у Подубовцу и Мушићима, *ibid.*, 568 и т. д. Х је писано као накривљен крст, са врло кратким попречним потезом; слично у Некуку, Wiss. Mitth. III, сл. 59. В нема спојена на црти оба полукруга као пи

Кулинов натпис. Ц има облик слова ч, само што су линије свуда општре. Слично је и у Самуилову натпису, само је тамо прва прта за пола друге, а у поваљском је чиста трећина. Ср. W. N. Slatarski, Geschichte der Bulgaren, Leipzig 1918., таб. IV. Код нас, као у Самуилову натпису, у Кочерину, Wiss. Mitth. III, сл. 52; у Влађевини, ib., сл. 100, 101. Нашем типу најближи је облик са Богавчева надгробног камена у Бољунима, ib., сл. 73. К има уз усправну црту недодат слом двају праваца, од којих горњи носи преломљен крак. У нашим натписима нисам му нашао паралела. Облик ч одговара босанском у Трњачкој, Глас. З. М. VII, 347. Остала су слова обичног типа. Натпис је писан уједначено, крупним и читким словима и иде по свом општем утиску међу најлепше наше епиграфске споменике. Као Кулинов рађен је за исту сврху, али несравњено укусније од њега. Оштећени врх у средини имао је врст.

В. Ћоровић.

8. Стихослов од год. 1717.

Новија књижевност православних Срба почиње и развија се у XVIII веку под јаким утицајем руске богословско-схоластичке књижевности. Ова чињеница мора бити полазна тачка за проучавање књижевности XVIII века. За тако проучавање се код нас тек скупља градиво.

Г. проф. П. Поповић је у *Годишњици* Чупићеве задужбине, вњ. XXIX (год. 1910) објавио стихове из *Пентикостара*, штампана у Трговишту год. 1649. *Пентикостар* је спремио за штампу и удесио текст према српскословенској редакције Светогорац Јован, родом из Босне, а пострижник манастире Гомионице. Стихови који се налазе у овој књизи руског су порекла, и то од тринаест слогова. Чудновато је ово. Језик је стихова црквенословенски, али у посвети је руске редакције, а остало српске. Како је јеромонах Јован у тексту *Пентикостара* свесно пропагирао србизам, сама се намеће мисао да он неће бити аутор руских стихова, него само српских. Опажа се и то да су руски стихови течнији и правилнији, српски су некоји сасвим рогобатни, те би ови боље пристајали Србину који тек учи нову руску вештину.

Стихови трговишког *Пентикостара* представљају први рани покушај нашег стихотворства, и то на туђем (румунском) земљишту. Они за развитак српске књижевности немају даљег значаја. За нас су од важности стихови који се пишу у српској средини, за Србе, а то је могло бити, према приликама наше историје, тек после Велике сеобе од 1690 год. Онда су наши људи одлазили на школовање у Русију, а, што је врло важно, руски учитељи су долазили међу нас и отварали школе. Најстарији, досад познат, производ такве поезије је *Стихослов* од год 1717.